

Kontaktperson
Elisabet Weber
010-224 16 89
elisabet.weber@lansstyrelsen.se

Adress
Thomas
103 33 Stockholm
Dnr: Ku2015/02481/KL
ku.remissvar@regeringskansliet.se

GESTALTAD LIVSMILJÖ – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88), ert dnr Ku2015/02481/KL

Sammanfattande synpunkter

- Länsstyrelsen ser positivt på utredningen och dess beskrivning och förslag som helhet. Med bättre kunskap och större medvetenhet om vad god arkitektur, form och design innebär för människors välbefinnande kan det skapas möjlighet till goda processer som långsiktigt främjar en god samhällsekonomi och goda livsmiljöer för alla och därmed åstadkomma en hållbar samhällsutveckling.
- Betänkandet redogör på ett bra sätt vilka utmaningar som finns inom området. Dock saknar förslaget delvis konkreta åtgärder. Det finns således många frågor kvar att lösa. Enligt länsstyrelsens mening finns det behov av större satsningar för att utredningens perspektiv ska få genomslag inom samhällsbyggandet i hela landet.
- Länsstyrelsen ser utredningens förslag till inrättande av en så kallad riksarkitekt inom Statens fastighetsverk som en viktig markering av frågornas värde på nationell nivå när det gäller statligt byggande och förvaltning. Länsstyrelsen ser dock att Boverket bör få en tydligare roll i det nationella arbetet rörande arkitekturfrågor i och med sitt ansvar för samhällsplanering, byggande och boende.
- Länsstyrelsen efterlyser en fördjupad diskussion om de föreslagna målens relation till de nationella miljömålen, kulturpolitiska målen och de nationella målen för kulturmiljöarbetet. Hierarkin och kopplingen mellan de olika målsystemen behöver vara tydlig, så att dubbelarbete undviks och måluppföljningen blir så effektiv som möjlig. Länsstyrelsen delar utredarens syn på att staten måste vara en förebild i sitt arbete med frågorna. Dock saknar länsstyrelsen de bredare penseldragen kring hur staten kan arbeta och samarbeta med frågorna och hur den nationella nivån kan utveckla sitt tvärsektoriella

arbete för att nå målen.

- Utredningen konstaterar att kommunernas uppgift inom plan- och byggområdet har stor påverkan på samhällsutvecklingen och ytterst på resultatet av en nationell politik inom arkitektur, form och design. Länsstyrelsen har inom ramen för kommunernas arbete med fysisk planering enligt PBL en viktig roll att företräda staten och statens intressen. Länsstyrelsen anser att utredningen kunde gett detta större utrymme och konkretare tankar vid genomförandet av föreslagna politik. Lagstiftningen inom området och de olika aktörernas uppdrag och påverkan har i utredningen, enligt länsstyrelsen, givits en undanskymd del och underskattats.
- Länsstyrelsen saknar en koppling mellan de förslagna målen och gällande lagstiftning t ex Plan- och bygglagen (PBL), kulturmiljölagen (KML) och miljöbalken (MB). Vidare saknas analyser angående kommunernas arbete med hållbar samhällsutveckling, vad som fungerar och vad som behöver utvecklas för att politikområdet ska utvecklas och hur de nya nationella målen på ett bättre sätt kommer att bidra till en hållbar samhällsutveckling t ex i den kommunala översiktsplanen.
- Med vår breda verksamhet är Länsstyrelsen som regional myndighet central i genomförandet av en ny arkitektur-, form- och designpolitik. Förutom plan- och byggområdet berör länsstyrelsens verksamhet de flesta politikområden som de nya nationella målen föreslås få genomslag hos t ex landsbygdsprogrammet, klimat- och energiarbetet och kulturmiljöarbetet. Det finns inom ramen för vårt arbete goda möjligheter för frågor att ge avtryck och utvecklas.
- Länsstyrelsen delar utredningens konstaterande att social hållbarhet vid stadsplanering får allt större betydelse eftersom städerna i allt högre utsträckning utvecklas genom förtätning av befintliga strukturer. Det ställer nya och tydligare krav på aktörerna som arbetar med genomförande av stadsomvandlings- och stadsutvecklingsprojekt. I det arbetet är medborgardialogen mycket väsentlig. Länsstyrelsen saknar ett utvecklat resonemang kring detta i utredningen. Det saknas utvärdering kring nuvarande system och analyser kring om det finns behov av att utveckla de enligt lag reglerade medborgardialoger som finns i PBL systemet.

Synpunkter på betänkandets förslag

Länsstyrelsen anser att utredningen ger en god bild av perspektivet gestaltad livsmiljö och de utmaningar som finns för området. Dock saknar förslaget delvis konkreta åtgärder. Länsstyrelsen ser behov av större satsningar för att utredningens perspektiv ska få genomslagskraft i samhällsbyggandet i hela landet. Attraktiva miljöer ger ett mervärde inte bara för boende, utan även för näringsliv, turister och andra besökare. Ett negligierande av frågorna riskerar att skapa stora samhällsekonomiska kostnader på sikt.

Länsstyrelsen ser ett särskilt behov av att medvetenheten om arkitektur, form och design stärks i diskussionerna om utformandet av en effektiv plan- och byggprocess. Med bättre kunskap och medvetenhet om vad god arkitektur, form och design innebär för människors välbefinnande kan vi skapa processer som långsiktigt främjar en god samhällsekonomi och goda livsmiljöer för alla. I detta arbete krävs att arkitektur, form och design, och kompetensen i frågorna, får en mer självklar roll i den statliga styrningen och i den offentliga verksamheten. En del i detta kan vara den regelbundna översyn av målen som utredningen föreslår.

Nedan följer Länsstyrelsens synpunkter på betänkandet utifrån kapitelindelning.

Kapitel 6 – Förslag till nya nationella mål

Utredningen konstaterar att de föreslagna målen samspelar med mål inom andra politikområden. För att få en helhetsbild av intentionerna för arkitektur, form och design behöver man dock samläsa de föreslagna målen med nationella miljömålen, de kulturpolitiska målen och de nationella målen för kulturmiljöarbetet. Länsstyrelsen befarar att det kan bli problem vid genomförandet. Särskilt behöver gränssnittet mot miljömålet "God bebyggd miljö" klargöras. Dess formulering är i princip samma som portalparagrafen i både plan- och bygglagen (PBL) och miljöbalken (MB). Det är inom ramen för kommunernas fysiska planering och som myndighet inom byggområdet som en stor del av genomförandet ska ske.

Enligt 3 kap §5 p 4 PBL ska kommunerna i den fysiska planering ta hänsyn till och redovisa hur översiktsplanen förhåller sig till relevanta och regionala nationella mål, planer och program. De nya nationella målen för gestaltad miljö kommer att bli en naturlig del av de mål som kommunerna behöver förhålla sig till i den fysiska planeringen. Det finns idag ett 40-tal relevanta nationella mål som den fysiska planeringen ska förhålla sig till för att åstadkomma en hållbar samhällsutveckling. När staten ser över de nationella målen är det viktigt att staten

är tydlig med hur målen ska tillämpas inom olika delar. Enligt länsstyrelsen saknar utredningen en belysning hur de nya nationella målen och därmed målstyrningen ska fungera och vilket resultat som staten förväntar sig, vad som ska åstadkommas inom respektive område t ex vad som ska åstadkommas inom ramen för kommunernas fysiska planering enligt PBL eller inom ramen för fysisk planering enligt infrastrukturlagstiftningen. Länsstyrelsen anser att målformuleringarna tydligare ska ge en gemensam nationell målbild snarare än som utredningens förslag som istället anger vad politiken ska främja. Målen inriktning förutsätter utredningens kontext för att kunna tolkas, genomföras och följas upp. Målen bör formuleras så att de i högre utsträckning kan verka självständigt.

Länsstyrelsen har tillsammans med Boverket utrett kopplingen mellan miljömålet God bebyggd miljö och gällande lagstiftning, PBL och MB i projektet ÖP-resan¹. Slutsatserna från det arbetet är att lagstiftningen är tillräcklig och att dialogen är verktyget för att åstadkomma en hållbar samhällsutveckling. Projektet konstaterade dock att länsstyrelserna redan idag efterlyser tydligare direktiv och prioriteringar från den nationella nivån för att kunna ge en bra vägledning till kommunerna i deras arbete med översiktsplanerna. Länsstyrelsen befarar att utredningens förslag inte underlättar länsstyrelsernas framtida arbete.

Kapitel 7 – förslag till en ny myndighet

Länsstyrelsen ser positivt på att stärka helhetssynen på arkitektur-, form och designfrågorna med perspektivet gestaltad livsmiljö. Det är dock tveksamt om en omvandlingen av Arkitektur- och designcentrum (ArkDes) inom samma ekonomiska ram som tidigare bidrar till någon större förändring. För att en ny politik för arkitektur, form och design ska få genomslag behövs extra ekonomiska satsningar inom området samt fler och större åtgärder.

Länsstyrelsen anser att gränssnittet mellan den föreslagna myndigheten och Boverket inte är tillräcklig tydlig och behöver utvecklas. Det behöver vara enkelt att förstå vilka frågor som åligger respektive myndighet. Det finns en hög risk att utredningens förslag kommer att åstadkomma parallellarbete och dubbleringar när det gäller olika uppföljningar och återrapporteringar. Länsstyrelsen saknar i utredningen en konsekvensbeskrivning av detta. Länsstyrelsen saknar vidare en redovisning om skälen till att Boverket inte föreslås få en större roll i det nationella

¹ ÖP resan 2014:18; www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2014/op-resan.pdf

arbetet för arkitektur i och med sitt ansvar för samhällsplanering, byggande och boende. Det finns, enligt länsstyrelsen, många skäl att stärka och utveckla Boverkets nuvarande roll.

Kapitel 8 – det offentliga och förslag till insatser i en ny politik

Länsstyrelsen delar utredningens slutsatser kring att staten har en viktig roll i att gå före och vara förebild.

Utredningen konstaterar att kommunernas uppgift inom plan- och byggområdet har stor påverkan på samhällsutvecklingen och ytterst på resultatet av en nationell politik inom arkitektur, form och design. Länsstyrelsen har inom ramen för kommunernas arbete med fysisk planering enligt PBL en viktig roll att företräda staten och statens intressen. Länsstyrelsen anser att utredningen kunde gett detta större utrymme och konkretare tankar om genomförande. Lagstiftningen inom området och de olika aktörernas uppdrag och påverkan har i utredningen givits en undanskymd del och underskattats.

Utifrån utredningens övergripande perspektiv med påverkan på flera olika politikområden efterfrågar länsstyrelsen en mer utförlig beskrivning av hur samverkan mellan berörda myndigheter ska fungera i praktiken. Utredningen saknar en redovisning av de eventuella intressekonflikter som kan finnas eller vilka avvägningar mellan olika alternativ som gjorts. Det finns i utredningen en stor tilltro till att enbart medvetandegörande av frågorna t ex genom olika typer av program, kan leda till förändringar och förbättringar.

Utredningen ser behov av en utvecklad dialog och samarbete kring arkitektur, form och design inom miljöområdet. Inom detta område är länsstyrelserna en viktig aktör. Förutom miljöområdet så berörs länsstyrelsernas verksamhet av de flesta politikområden som de nya nationella målen föreslås få genomslag hos. Goda möjligheter för frågorna att ge avtryck och utvecklas finns, förutom i plan- och byggprocessen, inom exempelvis landsbygdsprogrammet och klimat- och energiarbetet. Länsstyrelsen ser utifrån vår roll en tydlig koppling till genomförandet av utredningens förslag.

Länsstyrelsen ser utredningens förslag till inrättande av en så kallad riksarkitekt inom Statens fastighetsverk som en viktig markering av frågornas värde på nationell

nivå när det gäller statligt byggande och förvaltning. Länsstyrelsen ser dock att det krävs tydligare uppdrag inom berörda nationella och regionala myndigheter för att frågor inom områdena arkitektur, form och design ska få en självklarare ställning i samhällsplanering, byggande och boende.

Kapitel 9 – höjd kompetens inom offentlig upphandling

Länsstyrelsen ser positivt på förslaget kring kompetensutveckling inom offentlig upphandling. Länsstyrelsen delar utredningens slutsats att det finns ett stort behov av kompetensutveckling inom upphandlingsområdet avseende kvalitet framför kortsiktigt ekonomisk fördelaktiga lösningar.

Kapitel 10 – insatser för kunskap, kompetens och samverkan

Länsstyrelsen delar utredningen konstaterande att social hållbarhet vid stadsplanering får allt större betydelse eftersom städerna i allt högre utsträckning utvecklas genom förtätning av befintliga strukturer. Detta ställer nya och tydligare krav på aktörerna som arbetar med genomförande av stadsomvandlings- och stadsutvecklingsprojekt. I det arbetet är medborgardialogen mycket väsentlig. Länsstyrelsen saknar ett utvecklat resonemang kring detta i utredningen. Det saknas utvärdering kring nuvarande system och analyser kring om det finns behov av att utveckla de enligt lag reglerade medborgardialoger som finns i PBL systemet.

Länsstyrelsen ser positivt på utredningens förslag till insatser i grund- och gymnasieskolan för att öka medvetandet kring arkitektur-, form- och designfrågor bland barn och unga. Bättre kunskaper om områdets möjligheter och hur exempelvis plansystemet fungerar ökar möjligheterna för barn och unga att vara med och påverka utvecklingen av sin uppväxtmiljö. Det är även en förutsättning för rekrytering till högre utbildningar inom områdena, så att de yrekesverksamma inom arkitektur, form och design representerar det samhälle vi lever i.

För att öka kunskapen och dra erfarenheter av hur vi påverkas av den miljö vi växer upp i och lever i, ser länsstyrelsen även positivt på utredningens förslag för forskning rörande perspektivet gestaltad livsmiljö.

Kapitel 11 – behov av förändringar i gällande lagstiftning

Länsstyrelsen saknar en genomlysning i utredningen av vilken nytta förändringar av lagstiftningen kan ge för att stärka politikområdet. Det är därför svårt att utläsa i utredningen skälen till att inte föreslå några förändringar av aktuella paragrafer i väglagen, banlagen, plan- och bygglagen eller miljöbalken.

Länsstyrelsen har, tillsammans med Boverket, uppdraget att följa upp kommunernas arbete med plan- och bygglagstiftningen. Det hade varit intressant om utredningen tydliggjort hur det arbetet skulle kunna utnyttjats och utvecklats för att stärka politikområdet. Ett exempel som hade varit relevant i sammanhanget är att följa upp de rättsfall som finns inom politikområdet -utfall av gestaltungsfrågorna i rättsprocesser.. Länsstyrelsens erfarenhet är att det även finns ett behov av att utveckla även kompetensen vad gäller gestaltungsfrågor i rättsliga processer för att stärka dessa frågor i prövning av exempelvis detaljplan- och bygglovsärenden. Arkitektur-, form och designfrågor får ytterst sällan genomslag vid prövning även om åtgärder föreslås som uppenbart står stick i stäv med platsens förutsättningar.

Detta yttrande har beslutats av samhällsbyggandsdirektör Petar Cavala med länsarkitekt Elisabet Weber som föredragande. I den slutliga handläggningen har kulturmiljödirektör Mats Riddersporre deltagit.

Detta beslut har bekräftats digitalt och har därför inga namnunderskrifter.

Petar Cavala

Elisabet Weber